

Les actuacions industrials de l'Institut Català del Sòl (1987-89). Influència en el territori

Josep Maria PIÑOL ALABART
Geografia i Història (Tarragona)

1. Introducció

L'Institut Català del Sòl (INCASOL) és un organisme autònom adscrit al Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat. Va ser creat el 1980 i té una personalitat jurídica pròpia i una total capacitat de gestionar el Patrimoni. L'objectiu primordial de l'organisme és promoure sòl per ús residencial i industrial, encara que darrerament s'ha introduït en usos diferents. La promoció de sòl es fa sense afany de lucre, i amb la venda de solars es pretenen recuperar les despeses d'inversions i gestió. Tota l'activitat és executada al ritme que permeten les disponibilitats pressupostàries del govern autonòmic.

En l'aspecte industrial sembla clar que la Generalitat intenta refer la xarxa industrial, molt malmesa en alguns casos i pràcticament inexistent en moltes zones. Les pròpies campanyes corporatives expliquen les directrius seguides per l'ens al llarg del temps de la seva existència. Els primers anys el sòl públic era promogut com una lluita contra la desindustrialització que realment afectava el nostre territori, i que era el resultat de la conjuntura de l'anterior dècada. És per això que les actuacions de l'INCASOL van afectar punts claus rectors del territori, com ara Lleida, Manresa, Tortosa o Vic. Ja a meitat dels vuitanta s'intentaven apropar les infraestructures catalanes a les existents en l'àmbit europeu: centres de transports, potenciació de la regió de Barcelona, Parc Tecnològic del Vallès, etc. Finalment, en els darrers anys, i sempre segons l'Institut s'ha volgut incrementar la presència a les ciutats petites i mitjanes i a comarques més allunyades.

Cal dir que, lògicament, la promoció d'unes determinades hectàrees de sòl industrial públic no garanteix l'èxit immediat, però la mediació d'un organisme d'aquestes característiques ho afavoreix. A més de les característiques dels propis polígons (accessibilitat, serveis, estacionaments...) i altres avantatges com el preu atractiu, la legalitat o la gestió especialitzada, s'intenten oferir ajuts per a l'adquisició de parcel·les. En sol·licitar-ne cal pagar el 10% i en signar el document d'adjudicació el 30%. La resta es pot pagar al comptat, amb una bonificació del 10%, o en quatre pagaments semestrals sense interessos. En darrera instància es pot allargar el pagament a cinc anys. Sempre reben més avantatges les empreses interessades a fer majors inversions; així, per exemple, les parcel·les de més de sis mil metres quadrats tenen una reducció del preu entre el cinc i el quinze per cent, segons la superfície.

Com a dada significativa es pot dir que entre l'any 1981 i el 1987 les cents setanta hectàrees promogudes per l'INCASOL van significar 700 noves indústries i uns 7.000 llocs de treball.

2. Incidència territorial dels polígons de l'INCASOL

Sembla molt evident que les actuacions industrials de l'INCASOL volen tenir una influència que depassi la pròpia de les qüestions industrials i empresarials. Són una peça clau dins la dialèctica del govern català referent a «l'equilibri del territori». Quan es veu clar que aquest equilibri només es pot assolir d'una forma relativa, l'estudi present pot ser una mostra més d'aquesta relativitat.

2.1. La proximitat a Barcelona

Amb un simple cop d'ull es pot apreciar la intenció de dotar l'entorn més o menys immediat de Barcelona d'una quantitat apreciable de sòl industrial públic. No es pot passar per alt la importància del centre industrial barceloní, que continua acollint encara les inversions més significatives. En gran mesura es va intentar aprofitar espais encara propers al municipi de la capital, sobretot en els primers anys, per tal d'afrontar la saturació de la zona. No cal tornar a insistir en la importància per a una indústria de ser prop dels principals mercats i centres de decisió financera. A més, una tendència urbana molt accentuada és la de fer fora les instal·lacions industrials dels nuclis urbans, però sense allunyar-se'n excessivament.

La principal directriu de l'INCASOL en els inicis de la seva tasca era la lluita contra la desindustrialització que afectava el nostre país i que va ser més intensa precisament en el mateix nucli. La pèrdua d'inversions i llocs de treball resultant del tancament de nombroses empreses va influir en la creació de les Z.U.R. («Zonas de Urgente Reindustrialización») a les zones més afectades de l'Estat. La catalana era integrada essencialment per les comarques del Barcelonès, el Baix Llobregat i el Vallès Occidental. Aquest precisament va ser el principal àmbit on es van ubicar les primeres actuacions de l'Institut.

Un cop captades importants inversions es va passar a incidir més en altres àmbits, però no massa allunyats tampoc de l'anterior, sinó més aviat en allò que s'ha conegut com la segona corona metropolitana. No oblidem, però, les importants promocions a centres territorials com Lleida, Tarragona o Manresa, que també havien estat afectats d'una forma

important per la crisi. Aquest punts només trencarien en part l'esquema concèntric al voltant de Barcelona que s'ha anat configurant. L'anomenada segona corona ha anat rebent un fort impuls, fins i tot en zones relativament allunyades com el Penedès o l'Anoia.

2.2. La importància de les vies de comunicació

Un dels requisits imprescindibles per una zona industrial és disposar de bones comunicacions i accessibilitat. Per això, i donada la fins ara limitada xarxa viària del nostre país, els polígons han estat ubicats en eixos «tradicionals». Sembla, però, que aquesta tendència és en vies de modificació, amb les inversions (ja siguin estatals o autonòmiques) que s'estan impulsant en la nostra xarxa de carreteres. Es poden observar immediatament les disposicions lineals dels polígons al llarg de les principals carreteres del país. Un exemple clar seria el de la N-II (Lleida-Tàrraga-Cervera-Igualada-Abrera...). També seguiria aquest model el recentment potenciat Eix del Llobregat o la N-152 (Sta. Perpètua-els Hostalets-Vic-Ripoll). Sembla que l'eix del Llobregat pot ser el més reforçat en el futur, ja que es volen dur a terme noves promocions a municipis com ara Gironella, Cercs o Bagà. No cal dir que també aquesta zona va ser una de les més durament afectades per la crisi.

Dos aspectes relacionats amb les comunicacions potser sobten una mica. El primer d'ells seria la relativa poca importància de l'eix o corredor litoral de comunicacions. Això demostraria la importància que hi té el sector turístic o la necessitat de noves vies com les projectades autovies i autopistes. L'altre fet que destacaria com a relativament sorprenent és la importància menor del ferrocarril. Fins i tot molts dels polígons són ubicats en municipis allunyats dels trajectes ferroviaris. No obstant, altres actuacions, com la de Móra la Nova, hi tenen connexió directa.

Finalment, volia incidir en el fet que la nostra xarxa viària encara experimenta importants canvis. Per exemple això obriria noves perspectives a totes les zones afectades per l'Eix Transversal, que podria actuar com a via de descongestió. També podrien articular-se mínimament en l'aspecte industrial l'Eix Pirinenc o l'Eix Occidental i de l'Ebre, per exemple.

Òbviament, sempre parlem d'una descongestió física, que no afectaria la presa de decisions, encara molt centralitzada.

2.3. La creació d'una malla territorial

Malgrat la difusió del model lineal i la repetida omnipresència de l'àrea de Barcelona en l'articulació dels eixos, la voluntat darrera de l'organisme seria la d'articular el territori en aquest camp, encara que d'una forma més o menys proporcionada al volum demogràfic de cada zona. En aquesta línia ens podríem fixar en la importància concedida als caps de comarca. L'exemple més clar seria el de la regió de Ponent, on totes les actuacions fins 1989 eren ubicades a capitals comarcals. Amb la capital regional com a lògica excepció, la resta de polígons eren dedicats en molts dels casos a proporcionar el primer sòl públic industrial, fet que ens indica la migradesa de les inversions anteriors. El model pot aplicar-se a la resta de les zones més rurals del país, on es creu que la petita superfície pot ser suficient per captar les primeres inversions.

D'altra banda, és sorprenent l'absència de promocions en àmbits relativament grans de Catalunya, com és la regió de Girona, el Maresme, etc. D'altra banda, també és curiosa la minsa superfície promoguda a una ciutat com Reus, molt necessitada de sòl per al sector secundari. Potser es tracta d'una compensació pel gran espai que suposa el polígon Riu Clar de Tarragona, però en tot cas és de destacar el baix nivell d'ocupació d'aquesta superfície. Pel que fa a la pròpia regió de Barcelona, sembla que es pot reforçar la tendència a portar el centre metropolità a la Serra de Collserola.

En general, i per reforçar l'explicació dels intents de crear una xarxa, es veu com dels molts polígons formen part dels «triangles locatius industrials» promocionats pel Centre d'Informació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM). En alguns casos els triangles es veuen completats per polígons sorgits de la iniciativa privada. Un exemple d'aquests triangles aplicat a una zona deprimida seria el de Flix-Móra d'Ebre-Móra la Nova. Recordem també que comarques com el Ripollès, el Bages o la Ribera d'Ebre van ser declarades «de preferent localització», amb la qual cosa les empreses inversores rebrien importants ajuts.

2.4. Altres consideracions

Segons la zona o comarca, les inversions de l'INCASOL poden anar destinades a acollir empreses especialitzades en camps com l'agroindustrial (Lleida, Tortosa), el químic (Tarragona), el tèxtil i el metall (Vallès), etc. Però també és cert que l'objectiu final és assolir una certa diversificació de sectors. De tota manera serà molt difícil evitar que nuclis amb una economia mono-direccional com ara Solsona o Vielha notin aquesta diversificació només d'una manera residual.

En el cas de les comarques d'alta muntanya, l'èxit de les inversions pot ser molt frenat per condicionants històrics com les comunicacions, la manca de mà d'obra preparada, la manca de serveis, etc. En aquests casos l'èxit provindria de la iniciativa local al voltant d'activitats de transformació ramadera, de la fusta... El mateix es pot dir d'altres punts com Gandesa, o Alforja, sense oblidar que no disposen de massa recursos naturals.

En la disposició general de les promocions s'observa que el Camp de Tarragona, segona zona industrial del país, resta frenada davant altres zones com el Bages, veritable vàlvula d'escapament de la regió metropolitana. Això demostra la «monocultura química» del sector secundari del Camp, que en gran mesura ja disposa de sòl propi.

Les darreres actuacions, de les quals no es disposa encara de dades numèriques, responen al desig d'una major presència a les comarques i a les ciutats mitjanes i petites: Santa Coloma de Queralt, Móra d'Ebre, Tremp, Calaf, Cardona, Valls, Cassà (Caçà) de la Selva, Centelles, Manlleu, Blanes, Almacelles, etc.

Actuacions industrials de l'Institut Català del Sòl (1987-89)

Any 87 (ha entre parèntesi)					
En preparació		En urbanització		En venda	
Cervera	(5,88)	Balaguer	(11,56)	Berga	(50,5)
l'Hospitalet de Llobregat	(88,2)	Puigcerdà	(6,52)	Igualada	(155,3)
Palamós	(10,17)	Sant Cugat del Vallès	(43,1)	Lleida	(130,9)
el Prat de Llobregat	(47,9)	Cornellà de Llobregat	(16,96)	Manresa	(134,1)
Ripoll	(10,25)	Palau de Plegamans	(143,1)	Mollet del Vallès	(11,05)
Terrassa	(24,8)			Olot	(14,71)
				Sant Joan Despí	(55)
				Sant Sadurní d'Anoia	(2,6)
				Tarragona	(202,7)
				Tàrraga	(14,49)
				Tortosa	(110,9)
				Vic	(68,4)
				Vilafranca	(12,31)
				Vilanova i la Geltrú	(12,9)
Any 1988 (noves act.)					
En preparació		En urbanització		En venda	
Abreira	(38,8)	Balaguer	(11,56)	les mateixes	
Arenys de Mar	(15,14)	Terrassa	(30,05)		
Castellar del Vallès	(54,7)				
Gavà	(80)				
els Hostalets de Balenyà	(6,59)				
Lleida	(11,46)				
Móra la Nova	(13,48)				
Palamós	(10,17)				
la Pobla Claramunt	(79,7)				
Reus	(14,91)				
Rubí-Sant Cugat	(286)				
Sallent	(20,04)				
Sant Feliu de Codines	(6,2)				
Sta. Perpètua de Mogoda	(47,77)				
Any 1989 (ha entre parèntesi)					
En preparació		En urbanització		En venda	
Alforja	(3,8)	cap nova		les mateixes	
Amposta	(54,6)				
Bagà	(no hi ha dades)				
les Borges Blanques	(23,1)				
Camarles	(63,2)				
Figueres	(24,7)				
Gandesa	(18,6)				
Sta. Perpètua de Mogoda	(47)				
la Seu d'Urgell	(8,1)				
Solsona	(17)				
Vielha	(3)				

- Hectàrees totals promogudes: 2.332,39.
- Hectàrees per actuació: 46,64.
- Actuacions ubicades a caps de comarca: 25 (50%).
- Hectàrees promogudes a municipis de menys de 5.000 habitants: 376,37. (16,13%).

3. Conclusions

Una xarxa de polígons de promoció pública com aquesta no fa més que demostrar la realitat catalana com un tot que funciona seguint les decisions del centre que és Barcelona. Les comunicacions no fan sinó augmentar aquesta dependència. Aquests polígons s'estructuren en una sèrie de capes concèntriques al voltant de la capital, que d'altra banda només es distorsionen en part per l'acció de centres territorials com Lleida. Fins i tot es donen casos com el de Tarragona, que en el camp industrial (química) és totalment subsidiària de Barcelona.

Es dibuixen diverses especialitzacions segons les zones, fet que les actuacions de l'IN-CASOL voldrien reorganitzar o frenar. L'Institut intenta ser present a totes les comarques, però en les de signe més agrari la seva presència és poc més que testimonial. De tota manera, és ben evident que costa molt trencar les tendències «històriques» de concentració industrial.

L'expansió de sòl industrial a comarques com el Bages són més degudes a la saturació de la immediata corona barcelonina que a una iniciativa autòctona. També influeixen altres factors (autopista, Eix del Llobregat, preus més reduïts...). La iniciativa autòctona és precisament la que més pot incidir sobre les zones industrials més allunyades del centre.

No es pot parlar d'una organització comarcal en la regió metropolitana, però si en les altres regions, sobretot a la de Lleida. Així doncs, els criteris d'ubicació semblen anar a cavall de les necessitats metropolitanes, de la xarxa viària i de la realitat comarcal que persisteix a les zones més rurals.

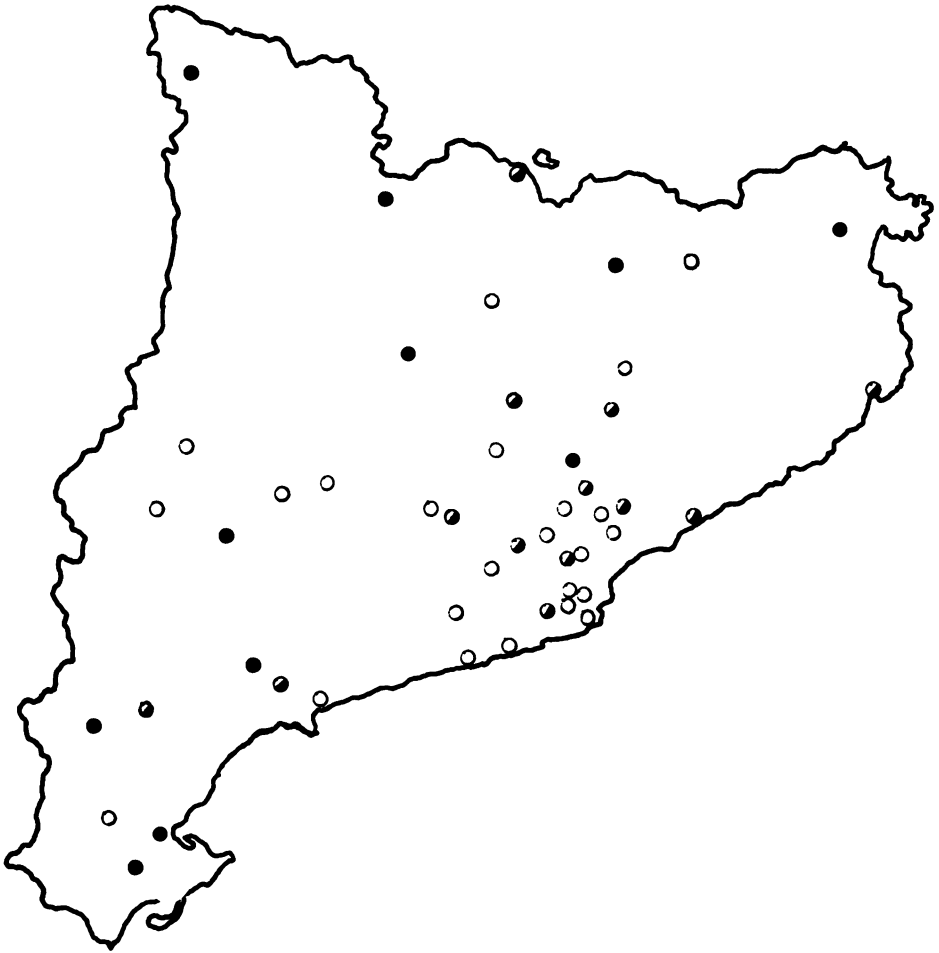
Tampoc no sembla seguir-se el model d'industrialització difuminada que la pròpia Generalitat vol dur a terme. Això pot ser explicat pel fet que la industrialització de punts concrets no necessita de grans superfícies. El govern autonòmic sempre ha defensat un model de localització industrial teòricament contrari al dels Pols de desenvolupament.

No es pot acabar sense recordar un cop més que resulta extremadament complicat trencar certes tendències d'ubicació.

Bibliografia

- AA.VV. (1987-89): *Actuacions industrials*, Institut Català del Sòl, Barcelona.
- CHARDONNETS, J: *Geografia industrial*, 2on. vol. Sirey.
- ESTALL, R.C. i BUCHANAN, R.O. (1970): *Actividad industrial y geografia económica*, Nueva Labor, Barcelona.
- MÉNDEZ GUTIÉRREZ DEL VALLE, R. (1988): *Las actividades industriales*, Geografía de España, síntesis, Madrid.

Ubicació dels polígons industrials de l'INCASOL - (1987-89)

○ Promocions fins l'any 1987

◐ Noves promocions 1988

● Noves promocions 1989